

MIȘCAREA ETERISTĂ ȘI REVOLUȚIA DE LA 1821 ÎNTR-UN ARTICOL RUSESC DIN 1829

*

THE ETERISTIC MOVEMENT AND THE REVOLUTION OF 1821 IN A RUSSIAN ARTICLE FROM 1829

*

LE MOUVEMENT ÉTÉRISTIQUE ET LA RÉVOLUTION DE 1821 DANS UN ARTICLE RUSSE DE 1829

Dr. Bogdan MORAR¹

Prof. Carmen-Maria MORAR²

Rezumat: Anul 1821 în Principatele Române a fost unul deosebit de agitat. Mișcarea Eteristă a vrut să dea o lovitură puternică intereselor otomane din Balcani prin apariția unui stat grec independent. Prezența eteriștilor în Principatele Române a complicat foarte mult mișcarea declanșată de Tudor Vladimirescu care a reușit totuși să dea Moldovei și Țării Românești dreptul de a avea domni pământeni după o lungă perioadă. Imperiul Otoman a fost surprins inițial de acțiunile Mișcării Eteriste și a cetelor de panduri ale lui Tudor Vladimirescu. Cele două mișcări au fost înăbușite destul de repede dar acestea au prefațat declanșarea războiului ruso-turc din 1828-1829. La terminarea aceluia război Grecia își dobânda independența iar principatele dunărene deveneau autonome față de Imperiul Otoman.

Alăturat redăm traducerea unui articol apărut în anul 1829 într-o prestigioasă revistă editată la Moscova care ne înfățișează acțiunea Mișcării Eteriste din anul 1821. De asemenea, articolul face referire și la interacțiunea dintre eteriști și Tudor Vladimirescu. Este interesant de știut cum vedeau autoritățile țariste cele două țări române care erau vasale sultanului de la Constantinopol și ce au decis să facă pentru a le scoate de sub autoritatea acestuia.

Cuvinte cheie: Alexandru Ipsilanti, Eteria, Tudor Vladimirescu, Moldova, Țara Românească, Grecia, Imperiul Otoman;

*

Abstract: The year 1821 in the Romanian Principalities was a particularly turbulent one. The Eterist Movement wanted to deal a strong blow to Ottoman interests in the Balkans by establishing an independent Greek state. The presence of the Eterists in the Romanian Principalities greatly complicated the movement launched by Tudor Vladimirescu, who nevertheless managed to give Moldavia and Wallachia the right to have earthly rulers after a long period. The Ottoman Empire was initially surprised by the actions of the Eterist Movement and Tudor Vladimirescu's followers. The two movements were suppressed quite quickly, but they prefaced the outbreak of the Russo-Turkish War of 1828-1829. At the end of that war, Greece gained its independence and the Danubian principalities became autonomous from the Ottoman Empire.

Below is the translation of an article published in 1829 in a prestigious magazine published in Moscow that shows us the action of the Etherist Movement in 1821. The article also refers to the interaction

¹ Bogdan Morar, doctor în istorie, cercetător independent, email: bmorar2012@gmail.com.

² Profesor gradul I la Școala Gimnazială „Lucian Blaga” din Ocna Mureș,
email: morarcarmen@yahoo.com.

between the Etherists and Tudor Vladimirescu. It is interesting to know how the tsarist authorities viewed the two Romanian countries that were vassals of the Sultan of Constantinople and what they decided to do to remove them from his authority.

Keywords: Alexandru Ipsilanti, Eteria, Tudor Vladimirescu, Moldova, Wallachia, Greece, Ottoman Empire;

*

Résumé: L'année 1821 fut particulièrement tumultueuse dans les principautés roumaines. Le mouvement étheriste souhaitait porter un coup dur aux intérêts ottomans dans les Balkans en établissant un État grec indépendant. La présence des étheristes dans les principautés roumaines compliqua considérablement le mouvement lancé par Tudor Vladimirescu, qui parvint néanmoins à accorder à la Moldavie et à la Valachie le droit d'avoir des seigneurs locaux après une longue période. L'Empire ottoman fut d'abord surpris par les actions du mouvement étheriste et des disciples de Tudor Vladimirescu. Les deux mouvements furent rapidement réprimés, mais ils annoncèrent le déclenchement de la guerre russo-turque de 1828-1829. À l'issue de ce conflit, la Grèce obtint son indépendance et les principautés danubiennes devinrent autonomes de l'Empire ottoman.

Ci-joint la traduction d'un article paru en 1829 dans une prestigieuse revue moscovite, qui relate les actions du mouvement étheriste en 1821. Cet article évoque également les interactions entre les étheristes et Tudor Vladimirescu. Il est intéressant de savoir comment les autorités tsaristes considéraient les deux pays roumains vassaux du sultan de Constantinople et ce qu'elles ont décidé de faire pour les soustraire à son autorité.

Mots-clés: Alexandru Ipsilanti, Eteria, Tudor Vladimirescu, Moldavie, Valachie, Grèce, Empire ottoman;

ВѢСТНИКЪ ЕВРОПЫ.

№ 22.

Н О Я Б Р Ь. 1829.

ИЗЯЩНЫЯ ИСКУССТВА, НАУКИ и
ЛИТТЕРАТУРА.

М О С К В А.

ВЪ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ ТИПОГРАФИИ.

1829.

Figura 1. Pagina de titlu a revistei *Вестник Европы* (Buletinul știrilor din Europa), nr. 22 din luna noiembrie 1829, în care a apărut articolul (paginile 139-151). Tipărirea revistei se făcea la Universitatea din Moscova.

Moldova, Valahia și începutul revoltei grecești în aceste țări (traducere din germană)

La moartea lui Alexandru Suțu³ a izbucnit o revoluție, dar, printr-o stranie coincidență, fără știrea principalilor executanți ai planului - ea a izbucnit dintr-o mișcare care, în sine, nu avea nicio legătură cu opiniile lor, deși ei au profitat imediat de ea și au întărit-o prin acțiunile lor. Theodor (Tudor, *n.a.*) Vladimirescu, un valah de origine modestă, dar care servise cu puțin timp înainte în armata unei puteri vecine⁴, a ridicat steagul revoltei. El s-a plâns de asupririle care epuizau poporul; a vorbit în proclamațiile sale despre speranța de a primi ajutor din partea puterii vecine și a strâns o trupă numeroasă. Acțiunea sa a devenit și mai importantă cu ajutorul lui Bimbașa Sava⁵, care se afla la București cu 4000 de albanezi, însărcinat să mențină ordinea în oraș. Războiul dintre Ali Pașa de Ianina și Poartă, care făcea ravagii de un an, a ocupat-o pe aceasta din urmă și a fost foarte favorabil patrioților greci.

Figura 2. Alexandru Ipsilanti (1792-1828), conducătorul Mișcării Eteriste, pictură a lui Dionysios Tsokos aflată la Muzeul Național de Istorie a Greciei din Atena.

Figura 3. Tudor Vladimirescu (1780-1821) într-o pictură a lui Theodor Aman aflată la Muzeul Municipiului București.

³ Domn al Țării Românești între 1818-1821.

⁴ Este vorba de armata Imperiului Austriac.

⁵ Sava Fochianos (Bimbașa Sava) a fost numit de domnul Țării Românești, Scarlat Callimachi, ca *bimbașa* (comandant) peste arnauții care asigurau paza Bucureștiului.

Alexandru Ipsilanti, împreună cu un corp de eteriști, pe care îi numea *armata sa sfântă*, a trecut Prutul și a emis prima sa proclamație la Iași, principalul oraș al Moldovei. Poporul moldovean, întâmpinându-l cu urale, s-a adunat în cete sub stindardele sale. În acord cu domnul țării, Ipsilanti a instituit un guvern provizoriu, ai cărui membri erau numiți efori. Dar curând consulul rus de la Iași a publicat o proclamație, care nu era altceva decât un ecou al proclamației emise de țar la Laibach⁶ și a făcut cunoscut publicului că Ipsilanti acționa fără permisiunea țarului. Speriat de consecințele probabile ale respectivei lipse de consimțământ, domnul Moldovei a părăsit imediat tabăra revoluției, a luat tezaurul și s-a retras la Odessa.

Între timp, Ipsilanti, după ce a părăsit Iașiul, s-a îndreptat direct spre București, când, deodată, a fost uimit de vestea plecării domnului Moldovei și de porunca primită din partea țarului de a părăsi Principatele. Deși aceste vești erau extrem de nefavorabile, Ipsilanti, bazându-se totuși pe participarea conaționalilor săi din Grecia și pe succesul fratelui său, Dimitrie Ipsilanti, care activa deja în sud (adică în Peloponez, *n.a.*), a decis să meargă mai departe. La 10 aprilie a intrat în București, unde a fost primit cu încântare; armata sa era deja egală ca număr cu cea adunată sub steagurile lui Vladimirescu. *Armata sa sfântă*, formată numai din tineri greci, educați în Europa Occidentală și animați de un patriotism înflăcărat, era o parte separată a armatei, pe care se putea baza cu deplină încredere în toate. Această armată se afla sub comanda directă a lui Nicolae Ipsilanti, fratele mai mic al lui Alexandru.

Între timp, Vladimirescu a decis să depună armele, lucru pe care l-a întreprins fără nici o înțelegere cu patrioții greci. El intrase deja în negocieri cu turcii, cărora le făcuse promisiunea că li se va alătura. Pentru a acoperi această trădare, la sosirea lui Ipsilanti la București, Vladimirescu s-a retras la mănăstirea Cotroceni (nu departe de București). A avut loc o întâlnire între cei doi, în timpul căreia Ipsilanti a devenit suspicios față de Vladimirescu, iar scrisorile interceptate ale acestuia din urmă către Pașa de Brăila i-au confirmat vinovăția.

În consecință, valahul a fost luat în custodie de Iordache Olimpiotul în apartamentul său principal, judecat de un tribunal militar prezidat de însuși Ipsilanti și condamnat la moarte. Sentința a fost executată pe 7 iunie. Soldații săi au trecut aproape toți de partea conducătorului Eteriei.

Apoi Ipsilanti s-a retras la Târgoviște, cu intenția de a mășălui în Serbia, pentru a tulbura această regiune. De altfel, cu ceva timp înainte, câțiva deputați sârbi l-au vizitat. Ei l-au asigurat că, de îndată ce va trece Dunărea, compatrioții lor vor trece imediat de partea revoluției. Ipsilanti i-a trimis înapoi pe acești agenți, dorind să afle mai multe despre starea de lucruri din Serbia; el a așteptat întoarcerea lor, iar această lentoare a fost poate cea mai mare greșală pe care a făcut-o în situația sa dificilă. Totuși, motivul acestei greșeli a fost prudența, deoarece comunicațiile sale ar fi putut fi întrerupte, iar întreaga sa armată ar fi putut fi predată turcilor, dacă nu ar fi găsit un

⁶ Acum Ljubljana, capitala Sloveniei.

adăpost sigur în Serbia. Dimpotrivă, ajutorul puternic al acestei regiuni ar fi asigurat un succes fericit al acțiunii sale.

În timp ce Ipsilanti a rămas aparent inactiv, armata otomană, sub comanda Pașei de Brăila a luat în stăpânire Bucureștiul și a mărșăluit de acolo spre Târgoviște împotriva patrioților greci. Pe 15 iunie, ambele armate se aflau deja una în fața celeilalte. Forța turcă era formată din aproape 30.000 de oameni; armata lui Ipsilanti număra aproximativ 18.000 de oameni, cu includerea celor din armata lui Vladimirescu care i s-au alăturat. Planul de luptă a fost minunat și a arătat înzestrările extraordinare ale comandantului grec. După ce a ocupat înălțimile, el i-a încredințat aripa dreaptă lui Iordache Olimpiotul, iar aripa stângă lui Sava Fochianos. Amândoi trebuiau să atace flancurile inamicului iar succesul atacului acestora trebuia să aducă victoria în luptă. Dar Sava Fochianos a trădat și a trecut la turci, iar Constantin Duca, care comanda o parte a centrului, nu s-a supus șefului, iar bătălia a fost pierdută. O parte a *armatei sfinte* s-a distins în această zi printr-un curaj extraordinar, iar căpitanul Suțu, fiul domnului Valahiei, împreună cu alții și-a dat viața pentru patrie. Ipsilanti a fost nevoit să se retragă după fuga lui Sava Fochianos. Retragera a fost făcută în bună ordine cu toate că o parte a *armatei sfinte*, care nu intrase în luptă, era gata să lupte; dar turcii, după ce au văzut curajul acestui corp, nu au dorit să-l urmărească.

Intenția lui Ipsilanti era să se retragă la Râmnic pentru a lupta, dar aurul turcilor a determinat pe câțiva conducători ai armatei valaho-moldave să-i ceară lui Ipsilanti să se răzgândească. Circumstanțele au forțat o nouă bătălie; în ziua de 19 iunie Ipsilanti și-a oprit armata la Drăgășani, lângă Olt, într-un loc înalt, a luat poziție și a așteptat inamicul. *Armata sacră*, în haine negre, cu cranii și oase încrucișate pe șepci, a fost plasată în centru: era condusă de Nicolae Ipsilanti. Fratele său Grigorie, cu aproape 200 de oameni din cavaleria regulată, a ocupat locul din aripa stângă a lui Nicolae; aproximativ 7000 de infanteriști au fost plasați în aripa dreaptă și în spatele corpului. O parte dintre cei rămași în spate s-au împrăștiat sau au trecut la inamic la primul sunet de trâmbiță care a anunțat începutul bătăliei. Soldații *armatei sacre*, frumusețea și gloria elenilor, al căror nume va fi nemuritor în anale, acești soldați abandonăți rușinos, obligați să lupte singuri împotriva a mii de barbari, și-au vândut scump viața. De multe ori au respins cu baioneta atacul rapid al turcilor; Nicolae Ipsilanti a rezistat pe cal aproape singur turcilor, care au căutat o ocazie de a-l captura viu, chiar înainte de sosirea căpitanului Iordache Olimpiotul cu o mână de albanezi. Acesta din urmă, apucând calul lui Nicolae, l-a scos din foc împreună cu călărețul său. Doar câțiva patrioți au scăpat de masacrul sângeros.

Figura 4. Bătălia de la Drăgășani din 19 iunie 1821, imagine preluată de pe history.arsakeio.gr.

Alexandru Ipsilanti cu restul armatei sale a sosit în Râmnic la 20 iunie; nevăzând nici o speranță de succes în aceste provincii, el și-a desființat trupa. Nefiind departe de frontiera austriacă, el a cerut un pașaport pentru sine, pentru a ajunge în Grecia. Pașapoartele i-au fost acordate; dar de îndată ce a pus piciorul pe pământ austriac, a fost imediat arestat și închis, mai întâi în fortăreața Munkacs și apoi în Theresienstadt. După mulți ani de tortură i s-a permis să ajungă la Viena, unde a murit în scurt timp de o febră internă debilitantă, care a fost consecința unei captivități lungi și severe.

Un alt corp de eteriști, la fel de decorat, a fost format în Moldova sub comanda lui George Cantacuzino. Un frate mai mare al acestuia, cu același nume, a mers cu Dimitrie Ipsilanti în sudul Greciei; dar la un an după începerea luptelor pentru libertate, el a abandonat orice pretenții și a plecat la Dresda, unde, după cum se aude, a rămas până în ziua de azi (adică anul 1829, *n.a.*). Dacă acești Cantacuzini sunt descendenți ai Casei Imperiale bizantine, al cărei nume îl poartă, rolul jucat de ei nu este deloc demn de strămoșii lor, care, cu câteva secole înainte, s-au așezat pe tronul lui Constantin și Iustinian. Cu toate acestea, este mai probabil ca ei să fi fost de origine dacică și, prin urmare, la fel ca majoritatea valaho-moldavilor, să fi luat puțin parte la cauza greacă. George Cantacuzino și-a părăsit imediat armata și s-a strecurat în spatele Prutului când armata turcă s-a apropiat de Moldova. Locul său, însă, a fost luat imediat de un curajos eterist, Anastasie.

Ismail Pașa, la 26 iunie, cu 16.000 de oameni, a intrat în Iași și s-a îndreptat imediat împotriva eteriștilor, care, împreună cu liderul lor Anastasie, în număr de nu mai mult de 400, se fortificaseră la Stânca, la granița cu Rusia. Aici au amenajat o mică reductă în formă de semicerc, cu spatele la Prut, și au plasat câte un tun pe fiecare

marginile. În zori, ambele părți au continuat bătălia cu aceeași determinare, dar forța copleșitoare a numeroasei armate turcești a contat foarte mult. Grecii, întăriți de vestea că Ipsilanti merge la Adrianopol, au rezistat bătăliei până la prânz; în acest timp, ambele tunuri, din cauza tragerilor neîncetate, au devenit inutilizabile pentru cauză: cavaleria turcă s-a repezit, a luat reducta prin atac și a ucis jumătate din eteriști. Alți greci, văzând pericolul de a fi înconjurați, s-au repezit în Prut și au înotat până pe celălalt mal. Mulți dintre fugari, care erau în serviciul Rusiei, au fost arestați și trimiși în Taurida⁷.

Acesta a fost sfârșitul tuturor mișcărilor în favoarea cauzei grecești care au început în provinciile de pe această parte a Dunării. Deși trupele turcești trimise să pună capăt insurecțiilor au dat dovadă de atâta insolență și au îndrăznit atâtea violențe, încât poporul asuprit a fost nevoit să pornească un război împotriva lor, totuși, acest lucru nu a servit decât pretext pentru noi asuprirea din partea turcilor și, timp de un an întreg după încetarea insurecțiilor, provinciile nefericite au rămas victimele celor mai teribile asalturi din partea acestora. Condiția locuitorilor a devenit atât de anevoioasă încât, în cele din urmă, s-a ajuns la medierea din partea Rusiei, care a intervenit în favoarea provinciilor dunărene asigurate prin atâtea tratate. Cererile țarului au fost fie sistematic respinse, fie nu au fost îndeplinite pe deplin; apoi a început din nou o negociere lungă și neplăcută care a dus în cele din urmă la o ruptură. Primul rezultat al războiului a fost ocuparea celor două provincii de către ruși și instaurarea unui guvern provizoriu în ele. Multe vieți ar fi fost salvate, multe dezastre ar fi fost evitate, dacă acest lucru s-ar fi întâmplat cu opt ani mai devreme.

În încheierea acestui articol dorim să remarcăm un singur lucru: există posibilitatea de a justifica caracterul lui Alexandru Ipsilanti și al adepților săi printr-o simplă presupunere și de a-i absolve de acuzația de imprudență, aproape vecină cu nebunia totală. Presupunerea este că ei sperau cu tărie într-un ajutor extern; altfel, nimic nu ar putea fi mai nebunesc decât să pornești un război pentru independența Greciei în provincii în care locuitorii nu aparțin poporului grec și care nu au nimic în comun cu grecii în afară de credință.

⁷Adică în Crimeea.